

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 1, Article Number: 4C0027

HUMANITIES

Received: June 2009
Accepted: January 2010
Series : 4C
ISSN : 1308-7320
© 2010 www.newwsa.com

Hamza çakır
Ebru Akbaba Davulcu
Erciyes University
hcakir@erciyes.edu.tr
eakbaba@erciyes.edu.tr
Kayseri-Turkey

212 SAYILI YASANIN DÖNEMİN YAZILI BASININDA TEMSİLİ

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'ndan 212 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 10 Ocak 1961 tarihini içine alan dönemde gazetecilere tanınan yasal hakların gelişim süreci incelenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmında ise 212 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bir hafta önce ve bir hafta sonra *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tercüman*, *Ulus* ve *Öncü* gazetelerinde kanunla ilgili yer alan haberler incelenmiştir. Bu sayede gazetecilere tanınan haklar karşısında gazete patronlarının gösterdiği tepki ve basın çalışanlarının bu tepki karşısında kendi haklarını ne kadar savunabildikleri önce teorik boyutuyla ardındansa dönemin gazetelerinde yapılan haberler incelenerek ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yazılı Basın, 212 Sayılı Yasa, Yasal Haklar, Dokuz Patron Olayı, Gazeteci

THE REPRESENTATION OF ACT NUMBERED 212 IN PRINT PRESS

ABSTRACT

In this study, the legal rights vested to journalists period from Ottoman Empire to the date Jan. 10.1961 when the act numbered 212 issued is analyzed. In the application part of the study, the news about act numbered 212 that was issued in time before one week and after one week on newspapers *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tercüman*, *Ulus* ve *Öncü* has been analyzed. Thus, the reaction of press employers to rights vested to press employees and how press employees defend themselves against the reaction is proved firstly in theoretical aspect and then by investigation of news in newspapers in this term.

Keywords: Print Press, Law Numbered 212, Legal Rights, Nine Bosses Incident, Journalist

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Çalışan ve çalıştıranlar arasındaki ilişkiler her sektörde olduğu gibi basın sektöründe de daima tartışılan bir konu olmuştur. Osmanlı'dan günümüze basın çalışanlarının haklarının gelişim sürecine bakıldığında yasal korunmanın öncelikli uygulandığı görülür. Ancak yasal korunmanın örgütlenme ile desteklenememesi gazetecilerin kendi hak ve hürriyetlerini tam anlamı ile kullanamamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle devlet hem yasa çıkararak çalışan ve çalıştıran arasındaki ilişkileri düzenlemeli hem de çalışanın sermaye karşısında örgütlenmesini sağlamalıdır.

Basın çalışanları sendika kurma hakkını 1952 yılında kabul edilen 5953 sayılı kanunla elde etmişlerdir. Bu kanun yalnızca sendika kurma hakkı tanımamış bununla birlikte gazetecilerin hak ve hürriyetlerini teminat altına da almıştır. Bu kanunun uygulanmasında çıkan aksaklıklar ise 1961 yılında 212 sayılı yasa ile giderilmeye çalışılmış, gazetecilerin hakları bu kanunla daha da genişletilmiştir. Gazete sahipleri tarafından tepkiyle karşılanan ve hatta dokuz gazete patronunun kamunun haber ve bilgi alma hakkını önemsemeyen üç gün gazetelerini kapatmalarına neden olan bu kanunsa günümüzde hala birkaç kurumda uygulanmaktadır. Medya çalışanları ise yasal korunmanın önemi üzerinde durarak özellikle iş güvencesinin sağlanması ve sendikalaşmanın yeniden oluşması konusunda beklenti içinde bulunmaktadır.

İş güvencesine sahip olmak gazeteci için oldukça önemlidir. Ecevit Hükümeti'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunduğu iş güvencesiyle ilgili yasa teklifinde gazeteciler kapsam dışı bırakılmış, yalnızca 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 31. maddesinde yer alan sendikal güvence geçici bir maddeyle gazetecileri de kapsamıştı. İş güvencesi ile ilgili yasanın TBMM komisyonunda görüşülmesi sırasında başta Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) olmak üzere Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) ve diğer gazeteci örgütleri ve gazeteci milletvekillerinin katkıları ile gazeteciler de yasa kapsamı içerisine son anda dahil edilmişlerdir. 15 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülen yasa seçimler sonucunda oluşan AKP iktidarı tarafından işverenlerin baskısı sonrasında 30 Haziran 2003 tarihine ertelenmiştir. 16 Mart 2003'te TBMM'den geçen bu yasa 31 Mart 2003'te Cumhurbaşkanı Sezer tarafından veto edilmiştir (Özsoy, 2001: 218).

Demokratikleşme yolunda ilerleyen ülkemizde bu gibi yasaların reddedilmesi yerine gazetecilerin editoryal bağımsızlığa kavuşacakları ve kendilerini özellikle haber üretim sürecinde daha özgür hissedecekleri tekelleşmenin önünü tıkayan yasaların yürürlüğe konulması daha doğru olacaktır. Çünkü özgür bir basın demokrasinin teminatıdır ve demokratik olma yolunda ilerleyen ülkelerin bu gibi yasaların uygulanmasına ihtiyacı vardır.

212 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden bir hafta önce ve bir hafta sonra *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tercüman*, *Ulus* ve *Öncü gazetelerinde* kanunla ilgili yer alan haberlerin inceleneceği bu çalışmada, 212 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte gazetecilere tanınan haklar karşısında gazete patronlarının gösterdiği tepki ve basın çalışanlarının bu tepki karşısında kendi haklarını ne kadar savunabildikleri önce teorik boyutuyla ardından dönemin gazetelerinde yapılan haberler incelenerek ortaya konulacaktır. Bununla birlikte çalışmada gazetecilerin yasal haklarının gelişim süreci de işçi hareketlerinin gelişimine paralel olarak Osmanlı'dan, 1961 ihtilaline kadar ele alınacaktır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Demokratikleşme yolunda ilerleyen ülkemizde gazetecilerin editoryal bağımsızlıklarını kazanmaları basının kamuoyu oluşturma işlevi açısından önem taşımaktadır. Gazetecilerin bağımsız olması ise bu yolda tanınmış ya da tanınacak haklarının güvence altına alınması ile mümkündür. 212 sayılı yasa 1960 ihtilalinin ardından esen özgürlük havası ile birlikte Milli Birlik Komitesi'nce gazetecilerin haklarının teminat altına alınması için çıkarılmıştır. Ancak bu yasa gazetecilere tanınan - özellikle maddi -teminatların kendilerine zarar vereceğine inanan dönemin gazete sahiplerinin tepkisine maruz kalmıştır.

Bu çalışmada Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1960 İhtilaline kadar gazeteciye tanınan yasal hakların gelişim süreci incelenmiş ve ihtilalin ardından Milli Birlik Komitesi'nin kurulması ile birlikte yürürlüğe giren 212 sayılı yasa üzerinde durulmuştur. Demokratikleşme yolunda ilerleyen ülkemizde haber ve bilgi vermek kamuoyunun oluşturulması açısından basının asli görevidir. Basın çalışanlarının bu görevlerini çalıştıkları kurumdan, kurumun rant kaynaklarından bağımsız bir biçimde gerçekleştirmeleri ise gazetecilere hangi hakların tanındığı ve bu hakların ne kadar teminat altına alındığı ile yakından ilintilidir.

212 sayılı yasa gazetecilere editoryal bağımsızlıklarını kazanmaları için önemli hak ve teminatlar tanıyan ve basın çalışanlarına sendika kurma olanağını veren 5953 sayılı yasanın uygulanmasında çıkan aksaklıkların giderilmesi için çıkarılmıştır. Ayrıca bu yasa ile gazetecilere tanınan hakların kapsamı da genişletilmiştir. Ancak gazete sahipleri çalışanlarının böylesine bir yasa ile korunmasını kendilerine zarar vereceği düşüncesi ile tepki yağmuruna tutmuş, hatta tepkilerinin bir göstergesi olarak kamunun bilgi alma hakkını hiçe saymış ve gazetelerini 3 gün boyunca kapatmışlardır.

Bu çalışmada 212 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği dönemde hem gazetelerini 3 gün kapalı tutarak tepki gösteren hem de gazete sahipleri ve gazeteciler arasında çıkan anlaşmazlıkta gazetecilere sahip çıkan toplam 8 gazetede (Akşam, Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Vatan, Tercüman, Ulus ve Öncü) kanunla ilgili haberler söylem analizine tabi tutulmuştur. Döneme ilişkin hem teorik hem de uygulamalı olarak bilgi veren bu çalışma, günümüzde dahi hakkında tartışmaların sürdüğü ve sadece birkaç basın yayın kurumunda uygulanan 212 sayılı kanun karşısında gazete sahiplerinin ve gazetecilerin nabzının tutulması açısından önemlidir.

3. GAZETECİYE TANINAN YASAL HAKLARIN GELİŞİM SÜRECİ (THE DEVELOPMENT OF LEGAL RIGHTS GRANTED TO JOURNALIST)

Bu bölümde gazeteciye tanınan yasal hakların gelişim süreci Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'in ilanından çok partili döneme, çok partili dönemden 1960 İhtilali'ne gazeteciye tanınan yasal hakların gelişim süreci ve Milli Birlik Komitesi ve 212 sayılı yasa başlıkları altında incelenecektir.

3.1. Osmanlıdan Cumhuriyete Gazeteciye Tanınan Yasal Hakların Gelişim Süreci (The Development of Legal Rights Granted to Journalist from Ottoman to Republic)

Osmanlı İmparatorluğu'nda tarım sektörü ve el sanayinin gelişmesi ile sanayileşmenin gecikmesi, dolayısıyla da çok sayıda işçinin bir arada çalıştıkları büyük işyerlerinin bulunmaması nedeniyle işçiler arasında gerekli dayanışma bilincinin oluşturulamaması sonucu işçi hareketleri ve örgütlenme çabaları da gecikmiştir (Işıklı, 2003: 50). Osmanlı'da işçi sınıfından söz eden

ilk siyasi parti Prens Sabahhattin'in kurduğu "Teşebbüs-ü Şahsî ve Adem-î Merkeziyet Cemiyeti"dir. Çünkü Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da imparatorluğun son dönemlerinde işçi sınıfı ezilmekte ve kapitalist düzene karşı haklarını korumak için çaba sarfetmektedir. Memleketin içinde bulunduğu ağır şartlar siyasi ve mesleki toplanmaları gerektirmektedir. İttihad-ı Osmanî Cemiyeti merkezini Paris'e nakledince işçiler de 1895'te Osmanlı Amele Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Paris'teki fikir hareketlerini izleyen, hürriyeti savunan, işçi ızdıraplarını dile getiren cemiyet, gizli çalışmalarda yapmıştır. Padişahın baskı rejimine karşı halkı böylece aydınlatmaya uğraşan cemiyet mensupları kısa süre içinde yakalanmış, işkence görmüş, sürgüne gönderilmiştir (Sülker, 1976: 35-36).

Ancak siyasi ve mesleki cemiyetler artmaya devam etmiştir. Gaye baskıcı sisteme son vermektir. Bu yıllarda yapılan grevlerin polis kuvvetlerine zorla bastırılması karşısında işbirliği yapmak işçiler için tek çıkar yol olarak görünmüştür. Bu dönemde Jön Türkler de tüm halkı Abdülhamit idaresine karşı birleşmeye çağırmıştır. Bu çağrı etrafında birleşenler artınca Padişah yönetimini gevşetme zorunluluğu duymuş, 1908'de Anayasanın yürürlüğe girmesi ile toplanma ve cemiyet kurma hakkını kanunlaştırmıştır (Sülker, 1976: 36).

Aynı yıllar basın tarihinin de karanlık yıllarıdır; her ne kadar 1876'da yeni anayasa ilan edilse, 1877'de Mebusan Meclisi toplansa da padişahın eğilimlerinde bir değişiklik olmamıştır (Topuz, 2003: 53). Kanun-i Esasi'nin 12. maddesi "Basın Kanun dairesinde serbesttir." hükmünü getirmiştir. Ancak bu anayasa ne 1864'teki Basın Tüzüğü'nü ne de 1867'deki Ali Kararnamesini yürürlükten kaldırmıştır (Çakır, 2002: 53). Daha sonra ise Sultan Abdülhamit Osmanlı-Rus Savaşını öne sürerek ve Kanun-i Esasi'nin kendine verdiği yetkiyi kullanarak Mebusan Meclisi'ni kapatmış, koyu bir İstibdat Dönemi'ni başlatmıştır (Kabacalı, 1990: 47).

Abdülhamit Dönemi'nde sansür Matbuat Müdürlüğü'nce Matbuat-ı Hariciye ve Matbuat-ı Dahiliye olmak üzere iki kola ayrılarak yürütülmüştür. Bu iki müdürlükle hem yurt içinden hem de yurt dışından gelen dergiler ve gazeteler denetlenmiş, uygunsuz yazı yayınlayan gazeteler kapatılmıştır. Bu dönemde 1901 yılında Türk Basın tarihinin ilk grevi sayılan *Sabah* ve *İkdam gazetelerinde* çalışanlarının işi bırakma eylemi gerçekleşmiş, ancak grev olumsuz sonuçlanarak greve katılan gazeteciler maddi bakımdan sıkıntı yaşamışlardır (İnuğur, 2005: 303-304).

Sultan Abdülhamit'in baskıcı yönetimi altında çalışan gazeteciler 1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile özgürlük havası içerisine girmişlerdir. Gazetecilerin örgütlenmeye başladıkları 1908 yılının 14 Ağustos'unda *Tanin Gazetesi* Baş Yazarı Hüseyin Cahit Yalçın, *Sabah Gazetesi* Yazarı Mahmut Sadık, *Sabah Gazetesi* Başyazarları'ndan Abdullah Zühdü, *İkdam Gazetesi* Başyazarı Ahmet Cevdet, *Tasvir-i Efkar Gazetesi* Başyazarı Ahmet Rasim'in bir araya gelmesiyle Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti kurulmuştur (Özsoy, 2001: 7-8).

1909 yılında ise 1876 Anayasası'nın cemiyetler hakkındaki hükmü değiştirilmiş ve ahlaka aykırı veya gizli cemiyetlerin yasak olması gibi bazı kayıt ve şartlarla vatandaşların cemiyet kurma hakkı kabul edilmiştir. 27 Temmuz 1909'da ise Tatil-i Eşgal Kanunu'nun 8. maddesi ile liberal hükümler sendikalar sahasında baltalanmıştır. Aslında bu zihniyet 1850'li yıllardan beri - 1850'de Polis Nizamında işçi ve işçi makulelerinin cemiyetlerinin def'i ve izalesi hükme bağlanmıştır. - mevcuttur (Sülker, 1976: 38-39).

Aynı yıl 31 Mart'ta ise İstanbul'un işgal edilmiş ve Sultan Abdülhamit tahttan indirilmiştir. İşbaşına gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin liderleri de işçilere karşı hiç de dost olmayan bir

sınıfa mensuplardır. İşbaşındakiler yabancı sermayedarlarla işbirliği yapmışlardır. İşçilerin yabancı sermayeye karşı direnişini durdurmak ve işçi sınıfının bilinçlenmesini önlemek için sendika kurma ve grev yasağı getirilmiştir (Sülker, 1976: 36). Ayrıca kısa bir süre sonra çıkan Dünya Savaşı ile birlikte her tür örgütlenme hareketi de sonuçsuz kalmıştır.

Ancak 1919 yılı ile birlikte siyasi hak ve özgürlüklerini partiler içinde gerçekleştirmeye çalışan işçiler bazı gazetecilerle ve şirketlerde çalışan müstahdemlerle Osmanlı Amele Fırkası'nı kurmuşlardır (Atılğan, 2001: 38).

3.2. Cumhuriyetin İlanından Çok Partili Döneme Gazeteciye Tanınan Yasal Hakların Gelişim Süreci (The Development of Legal Rights Granted to Journalist from Republic to Multy Party Period)

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra 1924 Anayasası ile dernek kurma özgürlüğü güvence altına alınmıştır (Atılğan, 2001: 38). Ancak hemen ardından 1925 yılında Şeyh Sait İsyanı sonrası ilan edilen Takrir-i Sükun Kanunu sonrası işçilerin örgütlenmesi yasaklandı. Bu kanunla hükümete olağan üstü yetkiler verilmiş, hükümet basın özgürlüğün dilediği gibi kısıtlayabilecek, gazeteleri kapatabilecek, İstiklal Mahkemeleri hukuk kurallarına uymayan kararlar alabilecektir (Topuz, 2003: 147).

8 Ağustos 1931 yılında ise Cumhuriyet Dönemi'nin ilk basın kanunu, Matbuat Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun bir maddesinde tüm muhabir yazar, fotoğrafçı, ressam, idare memurlarının isimlerinin hükümete bildirilmesi istenerek gazeteciler kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca kanun padişahlığı, hilafetçiliği, komünistliği, anarşistliği kışkırtıcı yayınları yasaklamıştır. Kanunla ülkenin genel politikasına dokunacak yayın yapan gazetenin veya derginin bakanlar kurulu kararı ile geçici olarak kapatılabileceğini de belirtmiştir. Bu sayede hükümet dilediği gazete ya da dergiyi kapatabilecektir. Buna karşı başvurulabilecek bir adalet yolu da tanınmamıştır (Topuz, 2003: 159).

25 Mayıs 1935 tarihinde ise basın genel direktörlüğü aracılığı ile Birinci Türk Basın Kongresi toplanmıştır. Kongrenin açılış konuşmasını yapan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya basının ülke çapında örgütlenmesini ve kurumsallaşmasını savunmuştur. Ayrıca kongrede basının rejime bağlılığı vurgulanmış, zorunlu bir meslek örgütü kurulması da kararlaştırılmıştır.

8 Haziran 1936'da ise İş Kanunu kabul edilmiş ve işçilere örgütlenme hakkı verilmemiş, grev ve lokavt yasağı getirilmiştir. Bu yasakla ülkede genel işçilik bilincinin oluşması gecikmiştir. Ayrıca konumuz açısından bu kanunun diğer bir önemli yanı gazetecilerin kapsam dışı kalmasıdır. Sadece bedeni çalışması fikri çalışmasına üstün olanlar işçi kabul edilmiştir. Gazetecilerse bu dönemde Borçlar kanununa uygun çalışmaktadır (Atılğan, 2001: 39-40).

28 Haziran 1938 tarihinde ise basında çalışan fikir işçilerinin yasal korunmasının temelini oluşturacak ve 1952 yılında kabul edilen 5953 sayılı kanuna temel teşkil edecek 5311 sayılı Basın Birliği Kanunu hazırlanmıştır. Kanunla ilgili dönemin Dahiliye Vekili B. Şükrü Kaya, Atatürk'ün de gazetecilik yaptığını ve matbuat hürriyetini ancak matbuat hürriyetinin koruyacağına inandığını belirtmiştir. Ayrıca Kaya, gazetecilerin memleket işlerini tenkide serbest olduğunu aktararak o döneme kadar bakımsız ve himayesiz kalan gazetecilerin bu vaziyetlerinden kurtarılması gerektiğini açıklamıştır. 5311 sayılı kanun çerçevesinde alınan kararlarla devşirme halinde olduğuna inanılan gazeteciliğin büyük bir meslek haline geleceği de ifade

edilerek Naşit Hakkı'nın sözleri ile bu kanun sayesinde gazetecilerin daha toplu hale gelecekleri, daha müttehit bir cephe oluşturacakları açıklanmıştır (Tan Gazetesi, 29.06.1938; Ulus Gazetesi, 29.06.1938; Cumhuriyet, 29.06.1938).

Bu kanunun sınırlı uygulanması nedeniyle 1944 yılında Türk Basın Birliği İstanbul Mintikası Genel Kurulu çalışanlar ve çalıştıranlar arasında ortak bir zemin oluşturmak için her iki taraftan da üç kişilik bir ekip seçerek bir komisyon oluşturmuştur. Bu komisyonun aldığı kararlar ise 5953, 6253 ve 212 sayılı kanunlara kaynak olmuştur.

3.3. Çok Partili Dönemden 1960 İhtilaline Gazeteciye Tanınan Yasal Hakların Gelişim Süreci (The Development of Legal Rights Granted to Journalist from Multy Party Period to 1960 Revolution)

Demokratikleşme yolunda atılan her adım ardından işçi ve sendika hareketi açısından belli bir canlanma dönemi yaşanmıştır (Işıklı, 2003: 80). Böyle bir canlanma 2. Dünya Savaşı ardından da dünyayı sarmalamıştır. Özellikle işçi hareketlerinin belirginleştiği bu dönemde, işçi sınıfları Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi savaştan sonra da yeni bir dünya düzeni kurarak ekonomik ve sosyal sorunları çözmeye, böylece muhtemel yeni savaşları önlemeye öncelikle talip olmuştur. Ancak burada dikkat çeken unsur işçi sınıflarının bu dönemde kapitalizmin yerine geçecek değil, kapitalizmi güçlendirecek bir düzen arayışı politikalarını benimsemeleridir (Erdoğan, 2006: 202, 214).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler ülkemizde de kendisini göstermiştir. II. Dünya Savaşı'nın faşizmin ve nazizmin yenilgisiyle sonuçlanması tüm dünyada ve dolayısıyla Türkiye'de demokratikleşme yönünde yeni bir ivme getirmiş, bununla birlikte işçi ve sendika sorunları siyasal yaşamın önemli gündem maddelerinde biri haline gelmiştir. Çok partili demokratik yaşamın belli sınırlılıklarla da olsa başlamış olması, mevcut siyasi partileri halktan yükselen taleplere karşı daha duyarlı yapmış, örgütlü işçi kesimi ile daha yoğun bir ilişki kurmaya teşvik etmiştir. Ayrıca Cemiyetler Kanunu'nun "sınıf esasına müstenit" cemiyet kurmayı yasaklayan hükmünün 10 Haziran 1946'da kaldırılması ile sendikal örgütlenme de hızlı bir canlanma baş göstermiştir. Savaş sonrası ekonomik sıkıntıların yaşandığı bu dönemde işçilerin hoşnutsuzluklarının yönlenebileceği tek kanal olarak ise Demokrat Parti kalmıştır (Işıklı, 2003: 88, 90). 20 Şubat 1947 tarihinde ise "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun" kabul edilmiş ve sendikalar iç ve dış siyasetten uzak, ulusal devletle beraber kamu menfaati içinde kitlelerin menfaatlerini koruyan hür kuruluşlar haline gelmişlerdir.

Bu dönem işçilerin olduğu gibi basın çalışanlarının da umudu olmuştur. 1946 yılında Türk Basın Birliği Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen bir yasa ile kaldırılmıştır. Özellikle 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte ise ki basının bu süreçte önemi yadsınamaz, ilk yılların hükümet ve basın arasındaki ilişkilerin olumlu bir seyir izlediği belirtilebilir. 1952 yılında ilan edilen 5953 sayılı yasa ilişkilerin niteliğinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu yasa ile gazetecilerin hakları teminat altına alınırken çalışanlar 5018 sayılı kanun hükümleri dahilinde sendika kurma olanağına da kavuşmuşlardır. Ancak basın çalışanlarının örgütlenmesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi açısından önemli gelişmelerin yaşandığı bu dönem çok uzun sürmemiş, 1950'li yılların ortalarına doğru değişmeye başlamıştır. Özellikle Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1955 yılından sonra gazetecilerin bağımsızlıkları ellerinden alınmaya başlanmış, baskı ve

şiddet giderek artırılmıştır. Bu dönem gazetecilere ağır hapis ve para cezalarının uygulandığı, editoryal bağımsızlıklarının yasalarla ellerinden alındığı bir dönem olmuştur ve 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir.

3.4. Milli Birlik Komitesi ve 212 Sayılı Yasa (National Unity Committee And Act Numbered 212)

Türk halkı 27 Mayıs 1960 sabahı askeri bir darbe yapıldığını radyodan Albay Alparslan Türkeş'in okuduğu bildiri sonrasında öğrenmiştir. Ekim 1960'tan sonra ise kurumlar oldukça hızlı biçimde yerlerini alırken profesörlerden oluşan bir kurul yeni bir anayasa hazırlamak için görevlendirilmiştir. Yeni anayasa için başlangıçta kurul çalışmalarını bir ay içerisinde tamamlamayı tasarlasa da çıkan görüş farklılıkları, çalışmaların yavaşlamasına neden olmuştur. 17 Ekim'de Milli Birlik Komitesi'ne bir anayasa taslağı sunulmuştur. Aynı dönemde Ankara Üniversitesi'nden bir grup hukuk profesörü kendi anayasa taslaklarını hazırlamışlar ve bu grubun ısrarı ile anayasa metnini tamamlamak görevi bir kurucu meclise verilmiştir. Bu kurucu meclis bir üst kuruluştan ve kalan siyasi partilerin meslek kesimlerinin ve vilayetlerin 272 temsilcisinin oluşturduğu bir alt kuruluştan oluşturulmuştur. Tartışmalar sonucu ortaya çıkan metinse 1924 Anayasası'ndan bariz biçimde farklıdır. Yeni anayasanın yazarlarının amacı, Meclisi başka kurumlarla dengeleyerek Demokrat Parti'nin sahip olduğu türden bir iktidar tekelinin oluşmasını engellemektir (Zürcher, 2005: 351, 356-357).

Yeni anayasa ile basın özgürlüğü de güvence altına alınmak istenmiş ve bir partinin mecliste çoğunluğu sağlayarak basını susturmaya yönelik kanunlar çıkarmasını önlemek amacı güdülmüştür. 1961 Anayasası'ndan önceki Anayasalarda basınla ilgili yuvarlak sözler kullanılırken 1961 Anayasası basına (Topuz, 2003: 233-235):

- Madde 22 ile basın hür olduğu ve sansür edilemeyeceği, basına yayın yasağı konulamayacağı, gazete ve dergilerin kapatılamayacağı, gazete ve dergilerin toplatılamayacağı,
- Madde 23 ile gazete ve dergi çıkartmak için önceden izin alınmayacağı ve bunun için mali teminatın gerekmeyeceği, haber düşünce ve kanıların yayınlanmasının engellenemeyeceği,
- Madde 22 ve 23 ile devletin haberleşme hakkının kullanılması için olanak sağlayacağı,
- Madde 25 ile basınevlerine ve basın araçlarına el konulamayacağı,
- Madde 27 ile düzeltme ve cevap hakkının kötüye kullanılamayacağı şeklinde hak ve özgürlükler tanımıştır.

Yeni anayasada düşünce, ifade, yayın ve örgütlenme özgürlükleri teminat altına alınarak (Ahmad, 1999: 156), sadece basınla sınırlandırmadan tüm çalışanların sendika kurma, sendikaya üye olma ve grev yapma hakları ile sosyal güvenlikten yararlanma hakkı verilmiştir (Atılğan, 2001: 51). Ancak basın Madde 22'de belirtilen devletin bütünlüğü, kamu düzeni, ulusal güvenlik, genel ahlakın korunması; kişilerin onuruna ve haklarına saldırı, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek; yargı görevinin uygulanmasını sağlamak hususlarında ise sınırlandırmıştır (Topuz, 2003: 235).

Basınla ilgili düzenlemeler anayasada yapılan değişikliklerle sınırlı kalmamış; daha yeni anayasa için hazırlıklar yapılırken basın sorununu ortadan kaldırmak isteyen ve basından büyük destek gören Milli Birlik Komitesi önce "Neşir yoluyla ya da Radyo ile işlenecek cürümler hakkındaki kanunları iptal etmiş, ardından 1950'de kabul edilen basın kanunun antidemokratik maddelerinin kaldırılması için 29

Kasım 1960'ta basın kanununun anti demokratik hükümlerini kaldıran bir kanun çıkarmıştır. Ayrıca Demokrat Parti döneminde tartışmalara neden olan İspat Hakkı 1 Aralık 1960'ta yeniden tanınmıştır (Topuz, 2003: 228-229).

Basına sağlanan hak ve özgürlükler açısından değerlendirilecek olursa döneme 212 sayılı kanunun damgasını vurduğu belirtilebilir. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra yasama görevini tek başına yürüten Milli Birlik Komitesince basının hak ve özgürlüklerinin sınırlarını genişleten 212 sayılı kanun 4 Ocak 1961'de kabul edilmiş ve yeni anayasayı hazırlayan Kurucu meclisin kuruluşundan iki gün sonra 10 Ocak 1961'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Atılğan, 2001: 49). Bu kanunla 5953 sayılı yasa değişiklikler yapılmış ve gazeteci ile yapılacak sözleşmeye işin çeşidi, ücret miktarı, gazetecinin kıdemi unsurları eklenmesine; bu sözleşmenin işveren tarafından üye ise sendikasına, değilse en fazla üyesi bulunan mesleki kuruluşa 15 gün içinde bildirilmesine; gazetecinin kıdem hakkının mesleğe girişi ile başlatılmasına; iş sözleşmesinin feshedilmesi halinde yıllık iznini kullanmayan gazeteciye bu ücretinin peşin ödenmesine; stajyer sayısının yazı işleri kadrosunun yüzde 10'unu geçmemesine; gazeteciye peşin olarak ödenecek ücretin geciktirilmesi halinde günlük gecikme faizinin yüzde ikiden yüzde beşe çıkarılmasına; her hizmet yılı sonunda gazeteciye en az bir aylık ücret tutarında ikramiye ödenmesine; askerlik döneminde ödenilen ücretin maaşın yarısına çıkarılmasına; kadın gazeteciye hamilelik döneminde verilen izin artırılmasına ve bu dönemde ücret ödenmesine; gazetecinin ölümü halinde ödenecek tazminatın aylık ücretinin üç mislinden az olmamak kaydıyla kıdem süresine kadar yükseltilmesine; hafta tatillerinin iki güne çıkarılmasına; gazeteciye doğum, yakın (eş, ana, baba) ölümü, çocuğunun evlenmesi gibi durumlarda ücretli izin hakkı tanınmasına; hizmeti on yılı geçmiş gazeteciye altı hafta yıllık ücretli izin hakkı verilmesine; fazla mesaide kalan gazeteciye mesai ücreti ödenmesine; hak iddiaları ile ilgili uyuşmazlıklarda 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümleri çerçevesinde çözümlenmesine karar verilmiştir (Özsever, 2004: 40-42).

Ayrıca bu dönemde, 2 Ocak 1961'de 195 sayılı kanun kabul edilerek Basın İlan Kurumu da kurulmuş ve böylece "Besleme Basın" yok edilmek, resmi ilanların dağıtımını düzene sokulmak istenmiştir.

İlan ve reklamların dönemsel yayınların en önemli gelir kaynağını oluşturması, bunların dağıtımında nesnel kurallara uyulmasını gerektirmektedir. Özellikle resmi ilanların objektif ölçülere dayanılarak paylaşılması ve siyasal iktidarın bu hususu gazeteler üzerinde baskı aracı olarak kullanmasının önlenmesi gerekir. Bu nedenle 10 Ocak 1961'de 195 sayılı kanun çıkarılmış, basına resmi ilan verilmesinin belli kriterlere bağlı olduğu belirtilmiştir. Kanunun 29. maddesine göre kanun, tüzük ve yönetmeliklerle yayınlanmaları mecburi olan ilanlar ve genel ve katma bütçeli dairelerle, il özel idareleri, belediyeler, köyler ve iktisadi devlet kuruluşları ve sermayesinden yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan kuruluşlarının verdikleri reklam niteliği taşımayan ilanlar resmi ilan sayılır. Bu ilanların objektif olarak dağıtılmasını sağlamak amacı ile basın ilan kurumu merkezlerinin oluşturulması öngörülmüştür (Erdoğan, 2007: 38).

Gerek 212 gerekse 195 sayılı kanunlar basın alanında işverenler açısından olumlu karşılanmamış, çalıştıranlar yasanın çıkmasını engellemek için ve de çıktıktan sonra değiştirilmesi için çaba sarfetmişlerdir.

Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni Sabah, Hürriyet, Yeni İstanbul gazetelerinin sahipleri bu iki yasanın çıkması

üzerine 10 Ocak 1961 tarihinde bir de eylem düzenlemişlerdir. Dokuz gazete olayı olarak bilinen eylemde gazete sahipleri bu iki yasaya karşı bir bildiri yayınlayarak üç gün süre ile yayınlarını durdurmuşlardır. Gazete çalışanları duruma karşı direniş göstermiş, bu üç gün boyunca İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Lokali'nde "Basın" adıyla bir gazete çıkarmışlardır. Gazete işverenlerinin eylemine neden olan ise özellikle 212 sayılı yasadaki gazetecinin ölümü halinde ailesine ödenecek tazminat, ikramiye niteliğinde on üçüncü bir aylığın verilmesi, idarede çalışanların da basın işçisi sayılması, fazla mesai ücreti ödenmesi, her işletmede bir sendika işçisinin bulundurulması, istifa eden gazeteciye kıdem tazminatının ödenmesi gibi konulardır (Çakır, 2007: 174-175). Gazete sahipleri yasanın "Doğrudan doğruya temel hak ve hürriyetleri kısıntıya sokabilecek" nitelikte olduğunu belirtmişlerdir (Erdoğan, 2007: 51).

Eylem süresince çıkan çıkarılan "Basın" Gazetesi'nin günlük tirajı ise yüz bini bulmuştur. Gazetecilerin kendi olanakları ile çıkardıkları bu gazetede "Gazete çıkarmak çorap fabrikası işletmeye benzemez. Basın bir kamu hizmetidir." ibaresi yer almaktadır. Dokuz gazete sahibinin boykotuna karşı İstanbul'da sendika üyesi olan ya da olmayan gazeteciler toplumu habersiz bırakmamak adına bu yolu tercih etmişlerdir (Yücedoğan, 2000: 91). Gazetecilerin bu eylemi bayiler de dahil olmak üzere destek görmüş, diğer basın örgütlerinin yanı sıra Türk-İş ve bağlı işçi sendikaları, öğrenci dernekleri de yayımladıkları bildirilerle fikir işçilerinin eylemine destek vermişlerdir. Hatta 1960 askeri müdahalesini gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'nin de eylemi desteklediği belirtilmiştir (Özsever, 2004: 87).

4. 212 SAYILI YASANIN DÖNEMİN YAZILI BASININA YANSIMALARI (THE REFLECTIONS OF ACT NUMBERED 212 TO PRINT PRESS)

Çalışmanın bu kısmında 1961 yılında 5953 sayılı Basında Çalışanlar ve Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetleri Tanzim Eden Kanunda değişikli yapan 212 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 10 Ocak 1961 tarihinden 1 hafta önce ve 1 hafta sonra yayımlanan haberlerin *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tercüman*, *Ulus* ve *Öncü gazetelerindeki* görünümü incelenmiştir. *Ulus* ve *Öncü gazeteleri* dışındaki gazeteler kanunun çıkışından sonra 3 gün kapatma kararı alan gazeteler arasındadır. Bu nedenle 10-14 Ocak 1961 tarihinde bu gazeteler üzerinde analiz yapılamamıştır. Bu incelemede amaç basında çalışanların kendi hak ve özgürlüklerini koruyan bir kanunu kendi gazetelerinde ne kadar layıkıyla işleyebildiklerini ortaya koymaktır. Çünkü kendisini ilgilendiren bir konuyu siyasi, ekonomik, kültürel ya da toplumsal baskılar nedeniyle ki bu çalışmada gazete sahiplerinden kaynaklanan ekonomik baskı söz konudur, haber yapamayan gazeteci toplumu hiçbir konuda objektif kriterler içerisinde bilgilendiremez.

Bu dönemde yayınlanan haberler arasında okuyucu yalnızca kanunların içeriği hakkında bilgilendiren ve hiçbir yoruma yer vermeyen haberler bulunmakla birlikte okuyucuyu bilgilendiren, konu ile ilgili muhakeme yapabilmesini kolaylaştıran, yorum yapan haberler de yer almaktadır. Ancak bilgileri yorumlayan bu haberlerin özellikle 3 günlük kapatma kararına uymayan gazetelerde yayınlanması dikkat çekicidir.

İncelenen 8 adet gazetede 212 sayılı kanunla ilgili ilk haber *Akşam Gazetesi'nde* **06 OCAK 1961** tarihinde, 1. sayfada "**Basın işçileri kanunu dün kabul edildi**" başlığı ile verilmiştir. Haberde okuyucu kanun hakkında bilgilendirilmiş, herhangi bir yoruma yer verilmemiştir.

08 OCAK 1961 tarihinde ise *Milliyet, Tercüman, Vatan, Ulus* ve *Öncü gazetelerinde* kanunla ilgili haberler yer almıştır. *Milliyet* ve *Öncü gazeteleri* konuyu 1. sayfadan "**Basınla ilgili iki kanun dün çıktı**" başlığı ile verirken *Tercüman Gazetesi* "**Fikir işçileri ve Basın İlan Kanunu açıklandı**", *Vatan Gazetesi* "**Dün 11 kanun çıktı**", *Ulus Gazetesi* ise "**Fikir işçilerinin hayatı teminat altına alındı**" başlığını kullanmıştır. *Tercüman, Vatan* ve *Ulus gazetesi* de haberlerini 1. sayfadan vermiştir.

Milliyet, Tercüman, Vatan, Öncü gazetelerinde basınla ilgili çıkan *Basın İlan Kurumu Kanunu* ve 212 sayılı kanun hakkında herhangi bir yoruma yapılmadan bilgi verilmiştir. Zaten gerek *Akşam* gerekse *Milliyet, Tercüman, Vatan gazeteleri* 3 günlük kapatma kararı alan gazeteler arasındadır.

Ulus Gazetesi'nde yayınlanan haberde ise hem bu kanunlar hakkında okuyucunun bilgilendirildiği hem de yönlendirildiği görülür. Haberde Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilen yeni kanunla fikir işçilerinin çalışmalarına büyük bir rahatlık getirildiği açıklanırken, "*Basın mesleğinde çalışanlar çalıştıranlar arasındaki münasebetleri düzenleyen 5953 sayılı kanunun bugüne kadar hiçbir fayda sağlamaması ve çalışanların daima haklarının selbedilmesini dikkate alan Milli Birlik Komitesi Üyeleri Kanununu hazırlanmasında büyük bir titizlik göstermişlerdir.*" denilerek gazetecilerin haklarının korunmasında geç kalındığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Haberde ayrıca Milli Birlik Komitesi Üyesi Kur. Yr. Ahmet Yıldız'ın "*Memlekette Kolektif İş Akdi olsaydı böyle bir kanuna lüzum olmazdı. Basında çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki münasebetleri düzenleyen böyle bir kanuna bu sebeple büyük lüzum vardır.*" sözlerine de yer verilmiş ve kolektif iş akdinin çalışanın haklarının korunmasındaki önemine değinilmiştir.

10 OCAK 1961 ise 212 sayılı kanunun ve *Basın İlan Kurumu* kanununun dokuz gazete patronu tarafından protesto edilip gazetelerin üç gün çıkarmama kararı aldıklarını kendi gazetelerinin ilk sayfasından ilan ettikleri tarihtir. İncelememiz doğrultusunda *Akşam, Hürriyet, Milliyet, Tercüman* ve *Vatan gazetelerinin* bu tarihteki baskılarında kapatma metninin yer aldığı görülmüştür. Kapatma kararını *Akşam, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan gazeteleri* "**Gazetemizi Üç Gün Kapatıyoruz**" başlığı ile 1. sayfadan duyurmuşlardır. Gazete sahiplerinin iddia ve eleştiri yüklü bu metni gazetenin ilk sayfasında sağ üst köşede verilmiştir.

Kapatma metninde gazete sahipleri durumu tamamıyla kendi bakış açıları değerlendirmişler ve çalışanların fikir ve düşüncelerine yer vermeden Milli Birlik Komitesi tarafından ilan edilen kanunların milletçe girilen aydınlık devirde basını daha önce hiç görülmemiş tehlikeye attığını, hadisenin temel hak ve hürriyetleri de tehlikeye atabilecek nitelikte olduğunu, basının devlet kontrolünden çıkarılarak kamu vazifelerini yerine getirmesi gerektiğini aktarmışlardır. Tasarının milletin belli başlı siyasi parti ve meslek teşekküllerinin temsilcileri ile ele alınabilecekken acele biçimde hazırlandığının vurgulandığı açıklamada yer alan "*Şikâyet ettiğimiz kanunlar, Temsilciler Meclisinin açılışı arifesinde hiçbir açık tartışmaya imkân bırakılmadan ve sebebi anlaşılmasın bir acele ile çıkmıştır.*" ifadesi dikkat çekicidir. Bu ifade ile kanun hakkında tarafların görüşlerinin alınmadığı ima edilmiş ve kamunun aklında soru işareti bırakmak amaçlanmıştır.

Vatan Gazetesi aynı tarihte konu ile ilgili bir habere daha 1. sayfada ve devamı 3. sayfada "**Dört kanun yayınlandı**" başlığı ile yer vermiş, haberde okuyucu yorum yapılmadan bilgilendirilmiştir.

Bu tarihte *Ulus* ve *Öncü gazetelerinde* ise 2'şer habere yer verilmiştir. *Ulus Gazetesi* haberleri 5. sayfadan verirken, *Öncü Gazetesi* aynı içerikli haberleri 1. sayfadan ve devamını 5. sayfadan vermeyi tercih etmiştir. Bu haberlerde Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu'nun ve MBK Üyesi Ahmet Yıldız'ın gazete patronlarına cevabı yayınlanmıştır. Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu'nun bildirisinin yer aldığı haber *Ulus ve Öncü gazetelerinde* "**Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonunun Bildirisi**" şeklindeki aynı başlıkla verilmiştir. Eleştirilerin ve iddialı ifadelerin bulunduğu bu haberde çıkan kanunun bazı gazetelerce basın hürriyetini zedelemeye çalıştığı belirtilmesinin aksine gazete sahibinin baskısı altında gerçekleri yazamayan gazetecilere samimi kanaatlerini yazmak hakkını verdiği açıklanmıştır. Ayrıca muhabire mesleğin prensiplerine uyma imkânının sağlandığı, kanunun sadece birkaç gazete sahibinin menfaatini çalışanlara istediklerini yaptırmaktan yoksun kalacakları için olumsuz etkilediği de vurgulanmıştır.

Milli Birlik Komitesi Üyesi Ahmet Yıldız'ın demecinin yer aldığı haber ise *Ulus Gazetesi'nde* "**A. Yıldız'ın Demeci**", *Öncü Gazetesi'nde* "**Yıldız gazete patronlarına cevap verdi**" başlıkları ile verilmiştir. Haberde Yıldız'ın Fikir İşçileri ve Basın - İlan Kurulu Kanunları hakkında yanlış ve gerçekle ilgisi olmayan bazı yayınlar okuduğu ve bundan dolayı duyduğu üzüntü dile getirilmiş Yıldız'ın basının halkın aynası olduğu, gerçekleri ve yapıcı tenkitleri halka aktarması gerektiğine dair sözleri aktarılmıştır.

10 Ocak 1961 tarihli gazetelerde 3 günlük kapatma kararı alan gazetelerde yer alan konu ile ilgili haberler tamamen gazete sahiplerinin kendilerine aittir. Gazete sahipleri yayınladıkları metinlerde kapatma kararını neden aldıkları açıklamış ve bu karara meşruluk kazandırmak istemişlerdir. Ancak, kapatma kararı almayan *Öncü* ve *Ulus gazeteleri* incelendiğinde gazete sahiplerinin yayınladıkları demeçlere karşılık olarak Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu'nun bildirisinin ve Milli birlik komitesi Üyesi Ahmet Yıldız'ın açıklamalarının bulunduğu görülür.

11 OCAK 1961 tarihi, dokuz gazetenin yayına ara verdiği günlerin ilkidir. Bu nedenle incelememizde 11, 12, 13 Ocak 1961 tarihlerinde yalnızca *Öncü* ve *Ulus gazetelerinin* haberlerine yer verilmiştir. Bu tarihte *Ulus Gazetesi'nde* 11, *Öncü Gazetesi'nde* ise 8 habere yer verilmiş ve bu haberlerde eleştiri ve iddia yüklü cümlelerin kullandığı görülmüştür. Haberler hem *Ulus* ve hem de *Öncü gazetelerinde* 1. ve 5. sayfa kullanılarak yayımlanmıştır. *Ulus Gazetesi'nde* "**3 gün çıkmama kararı veren 9 gazete protesto ediliyor**", "**Ankara'da teşekküller harekete geçiyor**", "**İzmir'de**", "**Temsilci Gazetelerin Yayınladığı Tebliğ**", "**Dokuz gazete sahibine çekilen telgraftır**", "**Gazete sahiplerini doğru yola davet ederiz**", "**Gazeteci Sendikaları Federasyonu'nun Bildirisi**", "**Boycot kararını protesto**", "**Çıkmayan gazetelerin yazı işleri müdürleri bir bildiri yayınladı**" başlıkları ile verilen 9 haberde, dokuz gazete sahibinin aldığı kapatma kararı nedeni ile Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de sadece gazeteciler tarafından değil, öğrencilerce de protesto edildiği, İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın, Ankara'daki teşekküllerin - Türkiye Gazeteciler Sendikası Federasyonu'nun, Ankara Gazeteciler Sendikası'nın, Ankara Gazeteciler Cemiyetleri - harekete geçtiği açıklanmıştır.

Öncü Gazetesi ise içeriğinde bu protestoların yer aldığı haberleri "**'9 gazete sahibi protesto edildi'- Okuyucuyu hiçe sayan dokuzlar kararı nasıl aldı**", "**Sizi kaderinizle baş başa bırakırız**", "**Olaylar ve yankıları**", "**Kurucu meclisteki gazetecilerin bildirisi**", "**Menderes'e boyun eğenler Hürriyete başkaldırıyor**", "**Dokuzların**

boykotu protesto edildi", "Basın teşekküllerinin bildirisi", "Patronla değil M.B. komitesi ile beraberiz" başlıkları ile vermiştir.

Basın teşekküllerinin dokuz gazete patronuna çektiği telgrafta yer alan "Memleketin kaderi üzerinde düşük idarecilerin kumar oynadığı devirlerde, en tabii yurttaşlık haklarımızı yok eden şiddet kanunları karşısında bile hiçbir boykot hareketini düşünmeyen sizlerin müesseselerinizde esir olarak çalışan ve sırtlarında servetler kurduğunuz fikir işçilerinin tabii haklarının kanuni müeyyidelere bağlanması üzerine toptan üç günlük boykota karar vermeniz, içinde bulunduğumuz ruh çöküntüsünü ve ağalık zihniyetini bütün çıplaklığı ile halk oyuna açıklamaktan ileri gidememiştir. Basın vesayet altına giriyor diye kopardığınız yaygaraların şimdiye kadar istismarınıza mahkûm olan fikir işçilerinin haklarının kanuni müeyyidelere bağlanmasından ileri geldiğini biliyor, bu tabii haklarımız karşısındaki hayret ve teessürle karşılıyoruz. Sizi iyi yola iyi fikre, iyi düşünceye davet eder, akliseliminizin ticari zihniyetinize galip gelmesini diler ve eğer doğru yolu seçmezseniz sizi kaderinizle baş başa bırakırız." sözlerine yer verilen haberlerde teşekküllerin patronlara olan tepkisi tüm açıklığı ile ifade bulmuştur.

Haberlerde temsilci gazetecilerin yayınladığı tebliğe de yer verilmiştir. Tebliğde kanunların incelenerek birincisi, kanunun basın hürriyetini zedeleyici ve bu bakımdan kaygı verici hükmü olmadığı, amacın fikir işçilerinin sosyal güvenliğinin sağlanması olduğu; ikincisi, işveren ve işçi haklarındaki aksaklıklar belirlediği takdirde kurucu meclisin basın mensuplarının bunun için çalışacakları ve son olarak ise gazete sahiplerinin âmme hizmeti olan yayın hayatını sekteye uğratmalarının yersiz olduğu açıklanmıştır.

Öncü Gazetesi'nin yaptığı "Menderes'e boyun eğenler Hürriyete başkaldırıyor" başlıklı haber dikkat çekicidir. Bu haberde gazeteciler basının baskı altına alındığı Menderes Dönemi'nde gazete sahipleri tarafından gösterilmeyen tepkilerin kendi hak ve hürriyetlerini teminat altına alan 212 sayılı kanun çıkınca gösterdiklerini ve bundan duydukları rahatsızlığı dile getirmiştir. Çıkmayan gazetelerin yazı işleri müdürlerinin de gazetelerin kapatılması konusunda patron kararlarının tasvip etmediklerini açıkladıkları bildiriye de yer verilen haberlerde patronlar tarafından temel hak ve hürriyetlerin gerçekten kısıtlandığı zaman bile böyle bir boykota girişilmediği, patronların âmme hizmetini engelledikleri için teessür ettikleri vurgulanmıştır.

Aynı tarihte *Ulus Gazetesi'nde* yer alan **"Bakanlar Kurulu toplantısı"** başlıklı haberde ise Bakanlar Kurulu'nun da gazete sahiplerinin hareketlerinin yerinde olmadığı kararına vardıkları bildirilmiştir.

11 Ocak 1961 tarihli haberlerde özellikle Menderes Hükümeti'nin politikalarının şiddetinden bahsedilmiş ve patronların kendilerin baskı altına alan bu politikalar karşısında sesini çıkarmazken, kendi çalışanlarının hak ve hürriyetlerini koruyan kanun için atılan adımlar karşısında hiddetlenmelerinin ve kamunun en tabii hakkı bilgi edinme ihtiyacının düşünülmeden aksaklığa uğratılmasının yanlışlığına değinilmiştir.

Gazete sahiplerinin teşekküllerce protesto edildiği haberlerinin yoğunlukla yer aldığı **12 OCAK 1961** tarihinde ise yine *Ulus* ve *Öncü* gazetelerinin haberleri incelenmiştir. *Ulus Gazetesi* konu ile ilgili yaptığı üç haberden ikisini kanunlar hakkında okuyucuyu bilgilendirmeye ayırırken bir haberde ise yayınlarını tatil eden dokuz gazete sahibine karşı gazetecilerin Ankara'da protesto yürüyüşü yaptığını açıklamıştır. 1. ve devamı 5. sayfadan **"Eski ve yeni kanunların mukayesesi"** ve 3. sayfadan **"Fikir işçilerinin haklarını"**

tahkim etmiş olan kanun" başlıkları ile verdiği haberler okuyucuyu bilgilendirmek amaçlı yapılan açıklamalardan ibarettir. Bu haberlerde yoruma rastlanmamıştır.

Birinci ve devamı 5. sayfada yer alan **"Yayınlarını tatil eden dokuz gazete sahibine karşı gazeteciler Ankara'da protesto yürüyüşü yaptı"** başlıklı haberde ise Gazeteciler Cemiyeti'nin çalışanlarla çalıştıranlar arasında arabuluculuk için çalıştığına, İstanbul'da fikir işçilerinin 'Basın Gazetesi'ni çıkardığına ve gazete sahiplerinin sadece ilan kanununu protesto ettiklerini ileri sürdükleri bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca haberde Spor Yazarları Derneği'nin protestosuna, AÜ Bildirisi'ne, talebe birliklerinin bildirisine değinilirken Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı Rıza Başarslan'ın, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek'in ve Gazeteciler Sendikası Başkanı Hasan Yılmaz'ın gazete sahiplerini eleştiren beyanatlari aktarılmıştır.

Aynı tarihte *Öncü Gazetesi* ise 1. ve devamını 5. sayfadan verdiği **"Dokuzları Protesto Devam Ediyor", "İşveren ve çalışan gazeteci temsilcileri toplantı yaptı", "Okuyucuların dokuzlara karşı tepkisi", "Çalışanlar "BASIN" gazetesini çıkardı"** başlıklı 4 haberde dokuz gazete sahibinin protesto edildiğine, çalışanların "Basın" Gazetesi'ni çıkardığına dair haberler yayınlamış, bu haberlerin yanı sıra okuyuculardan gelen tepkileri de aynen aktarmıştır. Okuyucuların *"Senelerce fikir işçilerinin emeklerinden ve şu anda kıymet verilmeyen cemiyetimizin mühim bir yekûn tutan gazete alış bedellerinden milyonlar kazanan patronların bu boykot hareketlerini nefretle karşılıyoruz."* şeklinde ifade bulan düşünceleri tepkilerinin boyutunun anlaşılması açısından önemlidir. Aynı haberde okuyucuların bu sözlerin ardından dokuz gazete patronunun Türk okuyucusundan bu üç günlük kapatma nedeniyle ayrı ayrı özür dilememesi durumunda bu gazeteleri almayacaklarına ve hatta okumayacaklarına and içtikleri de belirtilmiştir.

Öncü Gazetesi'nin aynı tarihli gazetesinde dikkat çeken diğer bir haber ise 3. sayfadan verdiği **"Menderes yüzde 40 istedi, dokuzlar yüzde 90 verdi"** başlıklı haberdur. Bu haberde 13 Mayıs 1959 yılında Menderes ve beş gazete patronu arasında yapılan bir anlaşmadan bahsedilmiş, Menderes'in özellikle "resmi ilanlar" imtiyazını kullanarak patronları cezp ettiği, gazetelerde DP'den yüzde 40 oranında dahi olsa bahsedilmesini, ayaklanma çıkaracak haber yapılmamasını istediği belirtilmiştir. Ayrıca haberde bu anlaşmanın yapıldığı dönemin birçok gazetecinin hapiste bulunduğu ancak gazete patronlarının ne gazetecileri ne de onların geçim sıkıntısı çeken ailelerini umursamadığı bir dönem olduğu da belirtilmiştir. Haberin son kısmında ise *"Ertesi gün CHP tebliği 40 satır yayınlandı. Menderes %40 istemiş, onlar %90 vermişti."* sözleri yer almış ve gazete patronlarının iktidarla yaptıkları izdivacın sonucu ortaya konulmuştur. Ayrıca pek çok gazetecinin zindan hazırlıklarının da devam ettiği önemle vurgulanmıştır. Bu haberle gazete sahiplerinin baskıcı politikalar altında ezildikleri Menderes Dönemi'nde kendi fikir işçileri ile kenetlenmek bir yana siyasi güce kendi çalışanlarını ve bu çalışanların ailelerini düşünmeden nasıl ödün verdikleri anlatılmıştır. Gücün karşısında ezilen patronlar, kendi çalışanlarını benzer bir güçle ezmekten geri kalmamışlardır.

13 OCAK 1961 tarihli *Ulus Gazetesi'nde* 212 sayılı kanuna 1 haber ayrılmıştır. 1. ve devamının 5. sayfadan verildiği **"Bir Gazete Sahibi Dün İşçiye Kapılarını Kapadı"** başlıklı haberde Ahmet Yıldız'ın dokuz gazete patronlarından bazıları ile görüştüğüne, bu gazete sahiplerine karşı düzenlenen protestonun hala devam ettiğine ve *Sabah Gazetesi* sahibi Safa Kılıçoğlu'nun mesaiye gelen personeli gazeteye

aldırmadığına değinilmiştir. Gazete sahiplerinin fikir işçilerinin hak ve hürriyetlerini kazanmak adına giriştikleri mücadeleye karşı sergiledikleri bu tavır kanuna karşı ne kadar kararlı olduklarının bir göstergesidir.

Gazeteciler Sendikası'nın tebliğine de yer verilen aynı haberde işverenlerle fikir işçilerinin temsilcilerinin iştiraki ile tertiplenen yuvarlak masa toplantısına İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın katılmama kararı aldıkları, bu karara sebep olarak ise MBK tarafından çıkarılan kanunların üzerinde münakaşa ve müzakere yapılmak istendiği ve buna karşı çıkıldığı aktarılmıştır. Bazı çevrelerde fikir işçilerinin son hareketlerinin bir sınıf mücadelesi yapmak amacı güttüğünün kasıtlı biçimde yayıldığı bildirildiği tebliği içeren haberde tebliğdeki sendika mücadelelerinin hiçbir zümreye ait olmadığı ya da hiçbir zümreye karşı olmadığı cümleleri de yer almıştır. Ayrıca haberde Türkiye Gazeteciler Sendikası Federasyonu Başkanı Mesut Özdemir'in demeci de verilerek Özdemir'in gazete sahiplerinin fikir işçilerine karşı giriştiği olumsuz hareketler nedeniyle işverenlerle müşterek toplantıların devamının imkansız olduğunu açıkladığı vurgulanmıştır.

Haberde son olarak fikir işçilerinin İzmir'deki yürüyüşleri ve Ahmet Yıldız'ın demeci de yer almıştır. Demeçte kanunların geri alınması ile ilgili gazete sahiplerinin isteklerinin yersiz ve bu teklifin garip olduğu söylenmiş, ihtilalin vecizesi: "*İhtilalde durmak hastalıktır, patinaj ölüm tehlikesine işarettir. Geri vites ise intihardır*" şeklinde açıklanarak, kanunlarla ilgili geri adım atmanın imkânsız olduğu ortaya konulmuştur.

Aynı tarihli *Öncü Gazetesi*'nde 1. ve devamı 5. sayfada yer alan "**9'lar ne yapıyor?**", "**İzmir gazetecileri de yürüyüş yaptı**"; 3. sayfada yer alan "**Tiksindirici bir olay**", "**Öncü okuyucuları da gazete sahiplerini tasvip etmiyorlar**" ve 2. sayfada yer alan "**9 Gazete sahibinin hareketini 'sokaktaki adam' da tasvip etmedi**" başlıklı 5 haberde ise dokuz gazete sahiplerine karşı yapılan protestoların devam ettiğine ve gerek *Öncü Gazetesi* okuyucularının gerekse sokaktaki halkın, gençlerin yaşanan durumu eleştirdiklerine ve hatta tiksindirici bulduklarına değinilmiştir.

14 OCAK 1961 tarihi dokuz gazetenin yayına başladığı tarihtir. İnceleme konumuzla ilgili olarak *Akşam*, *Hürriyet*, *Tercüman*, *Vatan* ve *Ulus gazetelerinde* 1 habere yer verilmiş, bu haberde ise kapatma kararını aldıklarında yaptıkları gibi gazete sahiplerinin açıklamalarına yer verilmiştir.

Gazete sahiplerinin açıklamalarını içeren ve *Akşam Gazetesi*'nde 1. ve 5. sayfada "**9 gazete bugün yayına başladı**", *Hürriyet Gazetesi*'nde 1. ve 5. sayfada "**Okuyucularımızla Açık Konuşma**", *Ulus Gazetesi*'nde 1. ve 3. sayfada "**9 gazete, 3 gün boykottan sonra yayına başladı**", *Tercüman* ve *Vatan gazetelerinde* ise 1. ve 5. sayfada "**Açıklama**" başlıkları ile verilen haberlerde öncelikle gazetelerin üç gün kapalı kalınması dolayısıyla duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Ardından yayın yapılmayan üç gün boyunca, gazetelerine yapılan haksız hücumlardan söz edilmiş; hiçbir zaman çalışanların emeğinin değerlendirilmesine karşı çıkmadıkları belirtilerek üç gündür miting ve sesiz yürüyüşlerde ortaya atılan iddiaların asılsız olduğu ifade edilmiştir. Bu dokuz gazete asıl itirazlarının kanunların tümüne değil de basını vesayet altına alabilecek hükümlere olduğu açıklanmıştır. Bildiride ilan meselesi, fikir işçileri kanunu içersinde ise asgari ücret, sigortalar, tazminatlar, istifa halinde yaşanacaklar ele alınmıştır. Son kısımda ise kanunların sadece işverenleri değil, çalışanları da zarara sokacağı, gazete müesseselerinin imkânlarının

daralacağı, sermaye daralacağı için işverenlerin de zarar göreceği açıklanmıştır.

Ulus Gazetesi'nde yer alan "9 gazete, 3 gün boykottan sonra yayına başladı" başlıklı haberde gazete sahiplerinin MBK'nın eski basın kanununu yürürlükten kaldırmasını memnuniyetle karşıladıkları, yeni kanunların meydana getirilmesinde ise komitenin yanıltıldığını düşündükleri belirtilmiştir. Ayrıca, gazete sahiplerinin kendilerini protesto edenlerin yanında kendilerini destekleyenlerin de bulunduğunu açıklamaları dikkat çekici ve tavırlarından pişmanlık duymadıklarının anlaşılması açısından önemlidir.

14 Ocak 1961 tarihinde *Milliyet Gazetesi* kendi fikir işçilerinin açıklamasına yer vermiştir. Öncelikle bu durum fikir işçilerinin görüşlerine yer verildiği için takdir edilmesi gerektiği düşüncesini uyandırsa da metin incelendikten sonra değişikliğe uğramaktadır.

Daha iyi yorumlanması açısından bu metnin aynen verilmesi gerekmektedir. Metin "**Milliyet' Fikir İşçilerinin Açıklaması**" başlığı ile 1. sayfada verilmiştir:

Milliyet Gazetesi'nde çalışan fikir işçileri aşağıdaki hususları sayın okuyucularına açıklarlar:

- Milliyet Gazetesi'nde çalışanlar basınla ilgili son kanunları protesto eden 9 gazete sahiplerinin gazetelerini 3 gün müddetle kapatmaları kararını tasvip etmemişlerdir.
- Milliyet Gazetesi sahibi Ercüment Karacan yıllardan beri gösterdiği tutumuyla daima fikir işçilerinin haklarını korumuş, bu insani tarafıyla yalnız Milliyet gazetesinde değil, bütün basında haklı bir itibar kazanmıştır.
- Ercüment Karacan'ın uzun senelerdir gazetesinde çalışanlara sağladığı hak ve menfaatler, evvelce yürürlükte olan Fikir İşçileri Kanununun tanıdığı haklardan üstün olduğu gibi bir son tadilatın getirdiği haklardan dahi ileridir.
- Bu tutumda bir işverenin, Fikir İşçileri Kanunu'nda yapılan son tadilata muhalif olamayacağı gibi, hele bu kanunun fikir işçileri aleyhinde tadili için mücadele etmeyeceği aşikârdır.
- Milliyet Yazı İşleri Mensupları haklarını savunmak üzere birleşen fikir işçilerinin hareketine katılmıştır. Bu harekette Milliyet mensuplarının ön planda gözükmelerinin sebebi haksızlığa karşı duyulan tepkiden ileri gelmiştir.
- Şurasını açıkça belirtmek isteriz ki Milliyet mensuplarının protestoları ve mücadeleleri, kendilerine karşı Fikir İşçileri Kanununun sağladığı hakları fazlasıyla sağlayan Ercüment Karacan'a değil, çalıştırdığı kimselerden bu hakları esirgemiş ve son Fikir İşçileri Kanunu tadilatına muhalif kalmış işverenlere karşıdır.
- Milliyet'te çalışan gazeteciler bu mesleği bir âme hizmeti olarak görmekte ve bu hizmetin bir protesto maksadıyla tadil edilemeyeceğini kabul etmektedirler. Gazete sahiplerinin, yayınlarını 3 gün tatil etmelerini uygun karşılamamışlar, bu bakımdan âme hizmetine devam maksadıyla hazırlanan "BASIN" gazetesinde gönüllü olarak vazife alıp çalışmışlardır.
- Kendisine candan bağlandığımız ve inandığımız Ercüment Karacan'ın son müessif olaylara sebebiyet veren deklarasyona katılmış olmasından duyduğumuz teessür

büyüktür. Fakat bu deklarasyona attığı imzanın çalışan gazeteciler aleyhine bir maksat taşımadığını bildiğimiz için ona bağlılığımız ve inancımızdan zerre kadar kaybetmiş değiliz.

Dileğimiz basındaki aile kavgasının tahribat bırakmadan geçiştirilebilmesidir. Ümidimiz çalıştırdığı işçilere haklarını bugüne kadar tanıyan işverenlerin tutumlarının devam etmesi ve diğerleri tarafından da benimsenmesidir. Milliyet mensupları inandıkları hakların savunmasında dün olduğu gibi bugün de, yarın da canla başla çalışacaklardır.

"MİLLİYET" Fikir İşçileri

Milliyet fikir işçileri bu açıklama ile dokuz gazetenin aldığı üç günlük kapatma kararını tasvip etmediklerini belirtmişler; ancak olumsuz tutumlarının gazete sahibi Ercüment Karacan'a olmadığını, zaten Karacan'ın çalışanlarına karşı gösterdiği tutumun yeni kanunla ifade edilenden daha ileri olduğunu belirtmişlerdir. Yayınlanan açıklamanın en dikkat çeken maddesi 5. maddedir. Bu maddede yer alan Ercüment Karacan'ın diğer gazete patronları gibi deklarasyona katılmış olmasından dolayı duydukları teessürün ifadesinden sonra bu deklarasyona attığı imzada Karacan'ın çalışan gazeteciler aleyhine herhangi bir maksat taşımadığına inandıklarını bildirmeleri ilginçtir.

Aynı tarihli *Öncü Gazetesi'nin* 3. ve 5. sayfada "**Dokuz patron için protesto yağmuru**", 1. ve 5. sayfada "**Kılıçlıoğlu 'Adam atacağım' dedi**", 3. sayfada "**9 Gazetenin boşluğunu ÖNCÜ nasıl doldurdu?**", 1. ve 5. sayfada "**Üniversite gençleri dokuz gazete önünde dün yürüyüş yaptı**" başlıkları ile verdiği 4 haber gazete sahiplerine karşı meslek birlikleri, halk, üniversite gençleri tarafından yapılan protestolarla ilgilidir.

14 Ocak 1961 tarihi 212 sayılı kanun karşısında kapatma kararı alan gazetelerin - sadece Tercüman Gazetesi 15 Ocak 12961 tarihinde bir habere daha yer vermiştir. - bu karar ve kanunla ilgili haberlere yer verdiği son tarihtir. Gazeteler bu tarihten sonra okuyucunun dikkatini dağıtmak adına farklı haberlere yer vermiş, çalışanlarına bu konu üzerinden haber yaptırmamış, bir nevi kanunla ilgili konunun kapatılmasını istemişlerdir.

15 OCAK 1961 tarihinde yapılan gazete incelemelerinde görülmüştür ki üç gün kapatılmaya maruz kalan gazetelerden yalnızca *Tercüman Gazetesi* konu ile ilgili haberlere yer verebilmiştir. Hatta bu gazete de haberlerini 16 Ocak tarihine taşıyamamış, bu tarihte yalnızca *Ulus* ve *Öncü gazetelerinin* haberleri incelememizde yer alabilmiştir.

Yapılan haberler incelendiğinde *Tercüman Gazetesi'nde* "**Gazeteciler sendikası görüşlerini açıkladı.**", *Ulus Gazetesi'nde* "**9 Gazete sahibi görüşünü savundu**" ve *Öncü Gazetesi'nde* "**Dokuzların deklarasyonuna sendika dün cevap verdi**" başlıkları ile 1. ve devamı 5. sayfada verilen 3 haberde de İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın görüşlerine yer verildiği görülmüştür. Sendika 14 Ocak 1961 tarihinde dokuz gazete sahibinin gazetelerini kullanarak yaptıkları kendilerini haklı çıkarmaya yönelik açıklamaların özellikle fikir işçilerine verdikleri ücret hususunda doğru olmadığını ortaya koymuştur. Sendikanın yaptığı açıklamanın önemli olan diğer bir yanı ise meselenin ücretle ilgili olmadığını, boykotların sosyal hakları güvence altına alınmak istenen fikir işçilerine karşı çalıştıranların aldığı üç günlük kapatma kararı ile ilgili olduğunun bildirildiği kısım"dır.

Aynı tarihi *Ulus Gazetesi'nin* yayınladığı haberde sendikanın yanı sıra gazete sahiplerinin kanunların müesseseleri tehdit ettiğine ve halen ödenen ücretlerin çok yüksek olduğuna ilişkin görüşlerine de yer verilmiştir.

Öncü gazetesi ise sendika tebliğinin yanı sıra okuyucuların gazete sahiplerine karşı protestosunun devam ettiğine değindiği 3. sayfada "**Dokuz patrona karşı protesto devam ediyor**" başlıklı bir habere daha yer vermiştir.

16 OCAK 1961 tarihinde yalnızca *Ulus* ve *Öncü gazeteleri* konu ile ilgili haberlere yer vermiştir.

Ulus Gazetesi 1. sayfada "**Fikir işçileri broşür hazırlayacak**" başlığı ile yayınladığı haberde 8 gazete sahibinin yayınladıkları açıklamaya cevap olmak üzere İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın gazete sahiplerinin 14 Ocak'ta gazetelerinde yer verdikleri iddialarını ispatlamasını istedikleri bildirilmiş, patronların fikir işçilerinin maaş bordrolarını neşretmedikleri takdirde konu ile ilgili bir broşür yayınlayacakları açıklanmıştır.

Öncü Gazetesi ise "**Dokuzlardan üçü şimdi de tahkikata başladılar**" başlığı ile 3. ve devamını 5. sayfada verdiği haberde üç gündür yayına yeniden başlayan *Dünya*, *Yeni Sabah*, *Vatan gazetelerinde* yayınlanan memleket için tehlike teşkil eden başyazı, ve fıkralarının aydın çevrelerce endişe ile karşılandığını aktarmıştır. Kimi *Öncü Gazetesi'ni* telefonla arayan okuyucuların bazı gazete patronlarının orduyu fikir işçileri aleyhine tahrik ettiklerini belirtmeleri üzerine bu gazetede yer alan haber ve yazıların gözden geçirildiği ve okuyucunun haklı olduğu haberde dile getirilerek okuyucuların duygularının yansıtılmak istendiği ifade edilmiştir. Bu haber içinde duruma örnek teşkil edecek *Vatan Gazetesi'nin* hissedarlarından bir genç yazarın yazısına da aynen yer verilmiştir ki bu yazı da "*Çalışana cop, patrona hep hazırlop diye bağırانlar, gazetede idarehanelerine ayda bir gün para almak için uğrayanlardır.*" cümlesi dikkat çekmektedir.

5. SONUÇ (CONCLUSION)

- Benim sorunumu nasıl çözdünüz ki? Gece çalışmaya başlamamı isteyerek mi? Ben kendi sorunumu kendim çözerim. Benim için kişilik sorunu diyorum, bunda anlaşılmayacak ne var?
- Sendika yöneticisi Rıza'nın yanıtı daha bir komedi idi:
- Zekicim, kişilik mi önemlidir geçim mi? Tabii ki geçim hepsinden önce gelir. Ben aldığım parayla ailemi geçindirmek zorundayım öncelikle (Saral, 2006: 202).

Yukarıdaki metin 1980-1989 yılları arasında *Cumhuriyet Gazetesi'nde* çalışan Zeki Saral'ın "Biz Bir Aileyiz" kitabından alınmıştır. Saral kitabında çalışma koşullarının olumsuzluklarından bahsetmiş ve gazetecilerin istemediği halde pozisyonlarının değiştirildiğinden, herhangi bir hak arama durumunda zorunlu ücretli izne çıkartıldıklarından ve hatta işlerine son verildiğinden yakınmıştır. Kitabın kapak metnine "Cumhuriyette bile böyle oluyorsa..." yazan gazeteci Hasan Uysal, bu olumsuzlukların sadece bu gazetede yaşanmadığını anlatmaya çalışmıştır. İşte bu nedenlerdir ki bir gazeteci için kendi hak ve hürriyetlerinin korunmasını sağlayacak bir kanunun varlığı oldukça önemlidir.

212 sayılı kanun 1961 yılında yaşanan kısa özgürlük havasıyla birlikte ilan edilmiştir. Bu kanunla gazeteciler maddi ve manevi güvence altına alınmak istenmiştir. Ancak gazete sahipleri çalışanların esen özgürlük rüzgarından bu denli faydalanmalarını çok

görmüşler, özellikle sağlanacak maddi teminatların kendilerine zarar vereceğine inanmışlardır. Bu nedenle ise kanunun ilan edilmesinin ardından dokuz gazete sahibi toplumun haber alma ve bilgi edinme gereksinimini hiçe sayarak 3 gün boyunca gazetelerini kapatmışlardır. Buna karşılık ise bu dokuz gazetede çalışan gazeteciler İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın da desteği ile "BASIN" adlı gazeteyi çıkarmışlardır. Ardından bu gazete sahiplerine karşı gazetecilerden, gazetecilerin temsilcilerinden ve toplumdan tepki yağmıştır.

Bu çalışmada 212 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden 1 hafta önce ve 1 hafta sonra yaşanan gelişmeler *Akşam*, *Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Vatan*, *Tercüman*, *Ulus* ve *Öncü gazetelerindeki* haberler üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. İncelemede üç günlük kapatma eylemine katılmayan *Ulus* ve *Öncü gazetelerinde* gazete sahiplerine yağan tepkinin daha açık bir biçimde ifade edildiği belirlenmiştir. Gazete sahiplerinin ise bu tepkiler karşısında kendilerini haklı göstermeye dönük açıklamaları dikkat çekicidir. Örneğin kendi gazetelerine yayınladıkları kapatma metninde durumu tamamen kendi bakış açıları ile değerlendiren patronlar kanunların hem hiçbir açık tartışmaya imkân bırakılmadan ve sebebi anlaşılamayan bir acele ile çıktığını hem de milletçe girilen aydınlık devirde basını daha önce hiç görülmemiş bir biçimde tehlikeye attığını belirtmişlerdir. Ardındansa hadisenin temel hak ve hürriyetleri de tehlikeye atabilecek nitelikte olduğunu açıklayıp basının devlet kontrolünden çıkarılarak kamu vazifelerini yerine getirmesi gerektiğini aktarmışlardır.

Dokuz gazetenin kapalı olduğu üç gün boyunca ise *Ulus* ve *Öncü gazeteleri* incelendiğinde sayfalarının manşetten başlayarak neredeyse tamamında 212 sayılı kanuna, bu kanun nedeniyle gazetelerini kapatan gazete sahiplerine karşı gösterilen tepkilere yer verilmiştir. Bu tepkiler arasında yer alan gazete sahiplerinin çalışmanın teorik kısmında da ifade edilen Demokrat Parti Dönemi'ndeki tüm baskılara rağmen 212 sayılı kanun karşısında gösterdikleri tepkiyi göstermedikleri yönündeki eleştiriler dikkat çekicidir.

Çalışmada incelediğimiz *Öncü* ve *Ulus gazeteleri* dışındaki beş gazetenin sahibi dokuzların içerisinde yer almaktadır. Bu gazetelerde yer alan 212 sayılı kanun ve kapatılma kararına ilişkin haberlerin gazete sahiplerinin bakış açısı ile verilmesi çalışmada dikkat çekici diğer unsurdur. Özellikle 14 Ocak 1961 tarihinde *Milliyet* Fikir işçileri tarafından hazırlanan ve gazetenin 1. sayfasında yer alan metin incelendiğinde gazete sahiplerinin çalışanlar üzerindeki baskısı açıkça hissedilecektir. Metinde gazeteciler dokuz gazetenin aldığı üç günlük kapatma kararını tasvip etmediklerini belirtmişler; ancak olumsuz tutumlarının gazete sahibi Ercüment Karacan'a olmadığını, zaten Karacan'ın çalışanlarına karşı gösterdiği tutumun yeni kanunla ifade edilenden daha ileri düzeyde iyi olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle yayınlanan açıklamanın 5. maddesinde yer alan Ercüment Karacan'ın diğer gazete patronları gibi deklarasyona katılmış olmasından dolayı duydukları teessürün ifadesinden sonra bu deklarasyona attığı imzada Karacan'ın çalışan gazeteciler aleyhine herhangi bir maksat taşımadığına inandıklarını bildirmeleri ilginçtir.

Bunlarla birlikte gazetecilerin hak ve hürriyetlerinin teminatı 212 sayılı kanun ne yürürlüğe girdiği dönemde ne de bugün hala tam olarak uygulamaya konulmuş değildir. Bu durum ise 1961 yılı Ocak Ayı'nda yaşanan tüm hak arama çabalarının gazetecilerin hak ve hürriyetlerinin korunması açısından fayda sağlamadığının bir göstergesidir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Ahmad, F., (1999). Modern Türkiye'nin Oluşumu, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Atılğan, S., (2001). Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları, İstanbul: BAS-HAŞ, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
- Çakır, H., (2007). Gazeteciliğe Giriş, Konya: Tablet Yayınları.
- Çakır, H., (2002). Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, İ., (2007). Türkiye'de Gazetecilik ve Bilim İletişimi, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Erdoğan, S., (2006). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Sendikacılık, Ankara: İmge Kitabevi.
- Işıklı, A., (2003). Gerçek Örgütlenme Sendikacılık, Ankara: İmge Kitabevi.
- İnuğur, N., (2005). Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul: Der Yayınları.
- Kabacalı, A., (1990). Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Özsever, A., (2004). Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci, Ankara: İmge Kitabevi.
- Özsoy, İ., (2001). 55 Yılın Tanıkları, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Saral, Z., (2006). Biz Bir Aileyiz, Ankara: Yurt Kitap Yayın.
- Sülker, K., (1976). Türkiye'de Grev Hakkı ve Grevler, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Topuz, H., (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yücedoğan, G., (2000). "Türk Basın Sendikacılığı İçin Bir Örnek Fransız Basın Sendikacılığı", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zürcher, E.J., (2005). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- "Gazetelerimiz Büyük Milli Davamızın Daima Ön Safta Gelen Müdafileri Olmuşlardır", Ulus Gazetesi, 29 Haziran 1938.
- "Atatürk de Gazetecilik Etmiş ve Bununla Müftehirdir", Tan Gazetesi, 29 Haziran 1938.
- "Matbuatın Şeref Günü", Cumhuriyet Gazetesi, 29 Haziran 1938.
- **Akşam Gazetesi:**
  - "Gazetemizi Üç Gün Kapatıyoruz", Akşam, 10 Ocak 1961.
  - "9 Gazete bugün yayına başladı", Akşam, 14 Ocak 1961.
  - Yolaç, Malik; "Bir açıklama", Akşam, 14 Ocak 1961.
  - Talu, Esin; "Basında ve Akşam'da Durum", Akşam, 16 Ocak 1961.
- **Hürriyet Gazetesi:**
  - "Gazetemizi Üç Gün Kapatıyoruz", Hürriyet, 10 Ocak 1961.
  - "Okuyucularımızla Açık Konuşma", Hürriyet, 14 Ocak 1961.
- **Milliyet Gazetesi**
  - "Basınla ilgili iki kanun dün çıktı", Milliyet, 8 Ocak 1961.
  - "Milliyet' Fikir İşçilerinin Açıklaması", Milliyet, 10 Ocak 1961.
- **Tercüman Gazetesi:**
  - "Fikir işçileri ve Basın İlan Kanunu açıklandı.", Tercüman, 8 Ocak 1961.
  - "Gazetemizi Üç Gün Kapatıyoruz", Tercüman, 10 Ocak 1961.

"Açıklama", Tercüman, 14 Ocak 1961.
İstanbul Gazeteciler Sendikası Yönetim Kurulu, "Gazeteciler Sendikası Görüşlerini Açıkladı.", Tercüman, 15 Ocak 1961.
Karlı, Kadircan; "Gazete sahipleri..." , 17 Ocak 1961.

• **Vatan Gazetesi:**

"Basın İlan Kurumu Kanunu ilan edildi", Vatan, 4 Ocak 1961.
"Dün 11 kanun çıktı", Vatan, 8 Ocak 1961.
"Gazetemizi Üç Gün Kapatıyoruz", Vatan, 10 Ocak 1961.
"Dört kanun yayınlandı", Vatan, 10 Ocak 1961.
"Açıklama", Vatan, 14 Ocak 1961.
Akbal, Oktay; "Gerçek ve Düş", 14 Ocak 1961.

• **Ulus Gazetesi:**

"Fikir işçilerinin hayatı teminat altına alındı", Ulus, 8 Ocak 1961.
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri; "Fikir İşçileri Kanunu", Ulus, 9 Ocak 1961.
"9 Gazete, 3 gün boykottan sonra yayına başladı", Ulus, 10 Ocak 1961.
"Basın-İlan K. Yürürlüğe girdi", Ulus, 10 Ocak 1961.
"A. Yıldız'ın Demeci", Ulus, 11 Ocak 1961.
"3 gün çıkmama kararı veren 9 gazete protesto ediliyor", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Ankara'da teşekküller harekete geçiyor", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Bakanlar Kurulu toplantısı", Ulus, 11 Ocak 1961.
"İzmir'de", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Temsilci Gazetelerin Yayınladığı Tebliğ", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Dokuz gazete sahibine çekilen telgraftır.", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Gazete sahiplerini doğru yola davet ederiz", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Gazeteci Sendikaları Federasyonu'nun Bildirisi" Ulus, 11 Ocak 1961.
"Çıkmayan gazetelerin yazı işleri müdürleri bir bildiri yayınladı", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Boykot kararını protesto", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Fikir İşçileri K. Yürürlükte", Ulus, 11 Ocak 1961.
"Yayınlarını tatil eden dokuz gazete sahibine karşı gazeteciler Ankara'da protesto yürüyüşü yaptı", Ulus, 12 Ocak 1961.
"Eski ve yeni kanunların mukayesesi", Ulus, 12 Ocak 1961.
"Bir gazete sahibi dün işçiye kapılarını kapadı", Ulus, 13 Ocak 1961.
"Fikir işçilerinin haklarını tahkim etmiş olan kanun", Ulus, 13 Ocak 1961.
"Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun", Ulus, 13 Ocak 1961.
Ecevit, Bülent; "İki Gerçek", Ulus, 13 Ocak 1961.
"Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonunun Bildirisi", Ulus, 14 Ocak 1961.
"9 Gazete sahibi görüşünü savundu", Ulus, 15 Ocak 1961.
"Fikir işçileri broşür hazırlayacak", Ulus, 16 Ocak 1961.

• **Öncü Gazetesi:**

"Basınla ilgili iki kanun dün çıktı", Öncü, 08 Ocak 1961.
"Basın İlan Kurumu Kanunu yayınlandı", Öncü, 10 Ocak 1961.
"Yıldız gazete patronlarına cevap verdi", Öncü, 10 Ocak 1961.
"T. Gazeteciler Sendikası Federasyonunun bildirisi", Öncü, 10 Ocak 1961.
"9 gazete sahibi protesto edildi"- Okuyucuyu hiçe sayan dokuzlar kararı nasıl aldı", Öncü, 11 Ocak 1961.

- "Sizi kaderinizle baş başa bırakırız", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Olaylar ve yankıları", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Kurucu meclisteki gazetecilerin bildirisi", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Menderes'e boyun eğenler Hürriyete başkaldırıyor", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Patronla değil M.B. komitesi ile beraberiz", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Basın teşekküllerinin bildirisi", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Dokuzların boykotu protesto edildi", Öncü, 11 Ocak 1961.
"Dokuzları Protesto Devam Ediyor", Öncü, 12 Ocak 1961.
"İşveren ve çalışan gazeteci temsilcileri toplantı yaptı", Öncü, 12 Ocak 1961.
"Çalışanlar "BASIN" gazetesini çıkardı", Öncü, 12 Ocak 1961.
"Okuyucuların dokuzlara karşı tepkisi", Öncü, 12 Ocak 1961.
"Menderes yüzde 40 istedi, dokuzlar yüzde 90 verdi", Öncü, 12 Ocak 1961.
"9'lar ne yapıyor?", Öncü, 13 Ocak 1961.
"İzmir gazetecileri de yürüyüş yaptı", Öncü, 13 Ocak 1961.
"Tiksindirici bir olay", Öncü, 13 Ocak 1961.
"Öncü okuyucuları da gazete sahiplerini tasvip etmiyorlar", Öncü, 13 Ocak 1961.
"9 Gazete sahibinin hareketini "sokaktaki adam" da tasvip etmedi", Öncü, 13 Ocak 1961.
"Üniversite gençleri dokuz gazete önünde dün yürüyüş yaptı", Öncü, 14 Ocak 1961.
"Kılıçlıoğlu "Adam atacağım" dedi", Öncü, 14 Ocak 1961.
"9 Gazetenin boşluğunu ÖNCÜ nasıl doldurdu?", Öncü, 14 Ocak 1961.
"Dokuz patron için protesto yağmuru", Öncü, 14 Ocak 1961.
"Dokuzların deklarasyonuna sendika dün cevap verdi", Öncü, 15 Ocak 1961.
"Dokuz patrona karşı protesto devam ediyor", Öncü, 15 Ocak 1961.
"Dokuzlardan üçü şimdi de tahkikata başladılar", Öncü, 16 Ocak 1961.